

QÜESTIONS TEOLÒGIQUES 19

Els signes dels temps, petjada i desafiament de l'Esperit Sant

Facultat de Teologia de Catalunya

Barcelona 2015

© Facultat de Teologia de Catalunya
C/ Diputació, 231 - 08007 Barcelona

ISBN: 978-84-943641-2-9
Dipòsit Legal: B-3535-2015

Maquetació i impressió: I. G. Santa Eulàlia
Carrer de Sant Joan Bosco, 10 - 08187 Santa Eulàlia de Ronçana

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Governació i Relacions Institucionals

Índex

1. Presentació 9
Gaspar Mora
2. L'Esperit Sant i els signes dels temps en l'Esriptura ... 15
Joan M. Mayol
3. Signes dels temps i l'Esperit Sant en el
Concili Vaticà II 47
Domènec Valls
4. L'Esperit Sant en la comunitat eclesial local i en
els signes dels temps 71
Antoni Babra
5. Signes dels temps al món avui 103
Joan Carrera
6. Noves formes de vida de parelles. Reflexions a
la llum del magisteri eclesial 119
Manuel Claret
7. L'acompanyament en el dol, signe de l'Esperit 141
Lluís Sallan
8. Signes dels temps i nova evangelització 153
Gaspar Mora

Presentació

L'Esperit Sant, dinamisme i presència. Els signes dels temps

Gaspar Mora,
Facultat de Teologia de Catalunya

La Teologia Moral té com a tasca específica la reflexió sobre l'acció salvadora de l'Esperit de Déu que és present i es manifesta en la vida dels homes, en les seves decisions, en la seva manera de construir la persona i la convivència humanes. Per això, el Departament de Teologia Moral té sempre com a objecte de la seva atenció la múltiple varietat de l'activitat humana, lliure, responsable creadora —constructora o destructora— del món humà, com a resposta a la presència alhora amorosa i exigent de l'Esperit del Senyor que salva.

La Facultat de Teologia de Catalunya va endegar un programa d'investigació i recerca sobre «l'Esperit Sant, dinamisme i presència», i va proposar a cada Departament que concretés aquest tema als paràmetres propis de la seva àrea teològica. El Departament de Teologia Moral va decidir fer-ho al voltant de la categoria «Signes dels Temps». Va entendre que aquest concepte, per una part assumeix el misteri de la presència dinàmica de l'Esperit en la nostra vida humana lliure i res-

ponsable, i per l'altra ens obre a la consideració de la realitat del nostre món actual, amb els seus reeiximents i les seves febleses.

La categoria «Signes dels Temps» no ha estat comuna en el pensament teològic modern. La va usar per primera vegada el Papa Joan XXIII en la Constitució Apostòlica *Humanae Salutis* que convocava el Concili Vaticà II, el desembre del 1961. «L'Església assisteix avui a una greu crisi de la humanitat que comportarà canvis profunds... Això impressiona molt alguns esperits... com si aquest món estigués abocat a les tenebres». Però ell prefereix posar la seva confiança en el Salvador de la humanitat que no abandona els homes. «Més encara, seguint la recomanació de Jesús, que ens exhorta a distingir clarament "els signes... dels temps" (Mt 16,3), Nós creiem descobrir, enmig de tantes tenebres, molts indicis que ens fan tenir esperança de temps millors per a l'Església i per a la humanitat» (núm. 3). Joan XXIII dona a l'expressió «Signes dels Temps» un sentit absolutament positiu, com a característiques bones del nostre temps que són motiu d'esperança.

Quan el Concili va elaborar la Constitució Pastoral *Gaudium et Spes*, va assumir la fórmula de Joan XXIII: «L'Església té permanentment el deure d'escrutar els signes dels temps i d'interpretar-los a la llum de l'Evangelí, talment que d'una manera acomodada a cada generació, pugui respondre als interrogants perennes dels homes sobre el sentit de la vida present i de la futura i sobre la relació de l'una amb l'altra» (GS 4a).

Aquesta categoria ha aglutinat els treballs del Departament de Moral en la recerca sobre la presència i el dinamisme de l'Esperit Sant i els signes de la seva missió salvadora. Primer de tot, calia un aclariment del mateix concepte de «Signes dels

Temps». De fet, en l'Escriptura i en els documents actuals té sentits propis i no coincidents. D'altra banda, la fórmula conté el concepte de «signe», que evoca els seus correlatius «senyal» i «símbol» amb forta càrrega filosòfica. L'estudi del professor **Joan M. Mayol** *L'Esperit Sant i els Signes dels Temps en l'Escriptura* presenta la diversitat i la complementarietat dels accents del mateix concepte a partir de la categoria bíblica bàsica del misteri de Jesús, Fill de Déu mort i ressuscitat, com a «signe» primer i veritable de la presència salvadora de Déu entre els homes.

També el treball de **Domènec Valls** *Signes dels temps i Esperit Sant en el Concili Vaticà II* analitza el sentit teològic de l'expressió. Parteix de l'estudi del Nou Testament, subratlla l'afinitat de la fórmula amb la categoria escolàstica *locus Theologicus* i aprofundeix l'aportació de *Gaudium et Spes*, del Vaticà II, sobretot l'anàlisi que fa del nostre món. És aquí on cal discernir els signes del pas de l'Esperit.

Els altres treballs dels professors del Departament reflexionen sobre la categoria «Signes dels Temps» aplicada a diversos àmbits de la vida i la convivència humanes. D'alguna manera, però, tots presenten la seva comprensió de la mateixa fórmula que ha aglutinat el treball conjunt. Això passa especialment en l'estudi del professor **Antoni Babra** *L'Esperit Sant en la comunitat eclesial local i en els signes dels temps*. El seu àmbit d'investigació és la teologia moral social. Aquesta perspectiva li dóna ocasió de subratllar la importància de la comunitat eclesial local com a àmbit de l'Esperit i de la seva tasca de parar l'oïda al clam de la història i discernir els signes dels temps. En aquest context fa una aproximació pròpia al mateix concepte de «signes dels temps» aplicat al moment actual de crisi econòmica i financera, per acabar subratllant

la necessitat d'un treball renovat de les comunitats cristianes en el canvi de l'estil personal de vida i en la reforma de les estructures socioeconòmiques.

En el seu treball *Signes dels temps al món d'avui*, el professor **Joan Carrera** detecta alguns corrents en el nostre món actual, al mateix temps en creixement i en crisi, i alguns moviments com a reacció, no només de tipus social i polític sinó també de tipus espiritual i ètic. Aquests nous moviments, reconeix l'autor, poden patir algunes ambigüitats, però és clar que han de ser valorats de manera positiva com a signes d'un món nou que emergeix i que ens interpel·la.

El treball del professor **Manuel Claret** es centra en el tema del matrimoni i la família: *Noves formes de vida de parella. Reflexions a la llum del Magisteri eclesial*. És clar que un dels signes del nostre temps és el canvi enorme que han experimentat matrimoni i família. L'autor analitza les característiques d'aquest canvi, els nous corrents que originen les noves formes de parella i família i els interrogants de futur que planteegen. També aquí els «signes dels temps» són ambigus, i viuen en ells mateixos dimensions positives i dimensions negatives. L'estudi analitza les posicions renovadores de l'Església en el Concili i el postconcili, com a resposta a la nova sensibilitat i a les noves formes. La qüestió, no cal dir-ho, és molt delicada, i el treball acaba amb uns interrogants que són desafiaments; els que es refereixen al futur de la parella i la família, i a la missió de Església en la promoció d'un matrimoni i una família marcats per un amor madur, responsable, joiós, obert a la vida, lliure segons l'Esperit de Jesucrist.

El Professor **Lluís Sallan** centra la seva atenció en l'experiència humana del dol per la pèrdua irreversible d'alguna persona molt significativa: *L'acompanyament en el dol, signe*

de l'Esperit. La reflexió es fa càrrec de dues dimensions del «signe». D'una banda, veu el dol d'una persona per una pèrdua greu com una manifestació de l'ampli espectre del dolor humà, signe perenne de la feblesa dels homes que crida i interpel·la en el silenci. I de l'altra, subratlla la tasca de l'acompanyament en el dol, com a signe de la presència salvadora de l'Esperit del Senyor Jesucrist, que envia la seva Església a ser portadora de la voluntat consoladora i sanadora de Déu. El dol humà no es pot resoldre només amb un tractament farmacològic o psiquiàtric. Cal l'escalf d'una presència personal que acompanyi el procés lent de la confiança i de la pau. Aquest acompanyament amorós i senzill és signe de la presència imperceptible de l'Esperit que guareix les ferides del cor.

L'últim treball, del professor **Gaspar Mora**, es titula *Signes dels temps i nova evangelització*. Reflexiona sobre la «nova evangelització» com a missió de l'Església en el nostre món occidental, que havia estat sociològicament cristià i que ara, en general i socialment, ha abandonat la confessió cristiana. A la claror de *Gaudium et Spes*, subratlla la necessitat d'una mirada atenta a aquest món nostre per veure-hi els seus «signes» configuratius, i la urgència d'una tasca de discerniment entre els signes positius, petjades de l'Esperit que cal valorar i potenciar, i els signes negatius, fruit del tancament a l'alè de l'Esperit, que cal corregir. El treball posa en relleu també com un signe del nostre temps l'exigència d'una decisió personal i lliure, especialment en l'àmbit ètic i religiós; potser això és també un signe ambigu, en el qual cal discernir el que hi ha de positiu, signe de l'Esperit, i el que hi ha de negatiu, fruit de l'egoisme i l'orgull humà. L'estudi acaba amb unes reflexions sobre la missió eclesial de la nova evangelització que tingui en compte

els signes dels temps actuals per tal d'acompanyar les persones d'avui, en el respecte i el diàleg, vers una fe cristiana viscuda i personal.

* * *

A la vista del treball del Departament, apareix la riquesa i complexitat de la primera intuïció de Joan XXIII, que va al·ludir als «signes dels temps» amb mirada de comprensió i de simpatia. I apareix també la fecunditat d'aquella intuïció, capaç de discernir l'obra de l'Esperit, present i dinamitzador, en camps ben diversos de l'experiència humana i eclesial. Aquesta és la tasca de la reflexió teològica moral, la de discernir els camins de l'Esperit de Déu en les nostres decisions humanes.

L'Esperit Sant i els signes dels temps en l'Escriptura

Σεμεια των καιρων

Joan M. Mayol,
Institut de Ciències Religioses de Lleida (IREL)

Cal descobrir l'Esperit com aquell que construeix el regne de Déu en el curs de la història i prepara la seva plena manifestació en Jesucrist, animant als homes en el seu cor i fent germinar des de dins de la vivència humana les llavors de la salvació definitiva que es donarà al final dels temps.

L'Esperit Sant i els signes dels temps

Catequesis del papa Joan Pau II

23 de setembre de 1998 – L'Osservatore Romano

0.- Introducció

Aquest treball s'emmarca dins la reflexió general sobre el tema de l'Esperit Sant que s'ha portat a terme en la Facultat de Teologia. L'aportació del Departament de Moral es fa sota el subtítol de «L'Esperit Sant i els signes dels temps» per considerar que des d'aquest enfocament la reflexió ètica pot aportar quelcom de significatiu i oportú al nostre temps. El tema concret d'aquest estudi, «L'Esperit i els signes dels temps en

l'Esclusiva», és un preàmbul convenient a la reflexió global del Departament de Moral en la qual s'inscriu.

La reflexió recull la presència de l'Esperit i l'ús dels signes en l'Esclusiva a fi que, valorant el seu caràcter antropològic i teològic, puguem entendre millor el sentit original del terme «signe dels temps».¹

1.- L'Esperit en el temps

L'obra admirable de la creació i la meravella encara més gran de la redempció són dutes a terme per voluntat del Pare i amb la cooperació del Fill i de l'Esperit Sant. Des del principi dels temps fins a la Pentecosta que inaugura el temps nou, l'Esperit Sant és present i actiu com a força creadora del cosmos al costat de la paraula divina (Gn 11 ; Sl 33 (32),4), en la creació de l'home i l'encarnació del Messies (Sl 104 (103) 29; Lc 1,35), en la missió del Fill (Lc 4,18, Lc10,21), en la seva resurrecció (Rm 1,4), en el naixement de la comunitat cristiana (Ac 2,1-4), en la seva acció missionera (Ac 1,8; Jn 20, 20-22), en la vida dels creients i en la seva cristificació (Rm 6,4. 8,11).

La Paraula de l'amor de Déu s'adreça als homes en la llei i en els profetes, en el poble d'Israel i entre les nacions. Però això no esgota el pla de Déu. El seu amor es va manifestar visiblement i palpable en l'hora de Jesús (Jn 12,29) el Fill Estimat (Mt 17,5). El significat del nom de Jesús —Déu salva— expressa la seva missió que per raó de la seva humanitat s'ha sotmès a les lleis del temps i de l'espai. Per això és del tot de-

1. Totes les citacions bíbliques corresponen a la Bíblia Catalana Interconfessional.

cisiva la cooperació de l'Esperit en l'obra de la redempció, ja que per mitjà d'ell el que s'esdevingué en la historicitat del misteri pasqual de Crist esdevé eficaç per als homes i dones de tots els temps. L'Esperit és el qui acaba l'obra de Crist duent a terme la santificació de totes les coses.² Partint d'una cristologia de l'Esperit,³ es pot entendre millor la seva funció en l'obra de Déu. L'Esperit, en la història, ocupa un lloc semblant al de la Paraula divina en tant que és l'altre Defensor tal com el denomina el quart evangeli (Jn 14,16). Les seves funcions són: recordar en el cor dels homes les obres de Déu, obrir-los a la gràcia, descobrir Jesucrist al món com a Messies, parlar a les comunitats impulsant el ser i el fer dels fills de Déu.⁴

Per a la Bíblia, l'Esperit és el *ruah*, l'acció i la presència permanent de Déu en la creació i en la història, que crea, allibera i penetra els cors. Aquesta acció va unida indissolublement a la Paraula. L'Esperit i la Paraula són la força vital amb la qual Déu condueix el seu poble suscitant cabdills que el guïïn. És unció sobre els elegits per a impartir la justícia que la Paraula revela a la comunitat. Al llarg dels escrits de l'Antic Testament s'observen tres línies de força sobre el tema de l'Esperit: la dimensió creadora, la profètica i la sapiencial.

Per al Nou Testament l'Esperit no és quelcom secundari sinó que forma part de la revelació del Fill. Amb la vinguda de l'Esperit comença l'escatologia, els darrers dies (Jr 31; Jl 3). És Ell qui dóna a l'home de comprendre que en el Misteri Pasqual de Crist tot ha estat renovat i que aquest és la clau de la

2. *Pregària Eucarística IV.*

3. Piet SCHOONENBERG, *El Espíritu, la Palabra y el Hijo.* (Verdad e imagen, 141). Salamanca: Ed. Sígueme 1998.

4. Lc 2,27; Jn 16,13; Ac 2,17; 1Co 2,15; 1Jn 4,2; Ap 3,22.

comprensió de la història transformant aquesta història marcada per la injustícia i la marginació en història que s'obre a la fraternitat i a la solidaritat.⁵

L'Esperit resta lligat íntimament a la dimensió comunitària i eclesial, fa néixer l'Església que ha de ser un «signe» alternatiu que preanuncia la nova humanitat, el regne de Déu per la presència del ressuscitat enmig d'ella. Per saber presentar-se com a signe de manera eficaç cal tenir coneixement previ de la societat humana a la qual s'adreça, i és necessari l'esforç per discernir, en ella i fora d'ella, el positiu i el negatiu dels signes dels temps que sempre són un preàmbul o un repte per a la realitat del Regne de Déu que l'Evangelí conté. *És propi de tot el poble de Déu, però principalment dels pastors i dels teòlegs, auscultar, discernir i interpretar, amb l'ajuda de l'Esperit Sant les múltiples veus del nostre temps i valorar-les a la llum de la paraula divina (GS 46).*

2.- El Signe i la seva funció simbòlica en l'Escriptura

Es dona el nom de signe a allò que per relació natural o per convenció fa conèixer el pensament o la voluntat d'una persona, l'existència o la veritat d'una cosa. La Bíblia conté diferents varietats de signes utilitzats en les relacions entre els homes.

Paul Ricoeur⁶, seguint a Cassirer, defineix la funció simbòlica del signe com a «funció general de mediació, a través de la qual l'esperit i la consciència construeixen el seu univers de percepció i de discurs essent un element imprescindible per

5. J. MARTÍNEZ GORDO. «Dogmática neoliberal y misterio de Dios», *Revista Latinoamericana de Teología* 72 (2007) 295-315.

6. *De l'interprétation. Essai sur Freud*, París: Seuil 1965, 19.

donar sentit a la realitat. En la història bíblica també hi trobem aquests tipus de mecanismes.»⁷

Les intervencions singulars de Déu en la història del Poble són denominades signes (*ótot* en hebreu, *semeia* en grec), també prodigis simbòlics (en hebreu *móftim*, en grec *terata*) o meravelles (en hebreu *niflaot* i en grec *thaumasia*) ja que per la transcendència de la seva acció salvífica és com Déu «significa – fa present» el seu poder i el seu amor.

L'Esriptura alimenta la fe del Poble fent memòria dels signes del passat i el prepara per als signes futurs i el signe definitiu que és Jesucrist. Els signes, en l'Esriptura, són indicatius de salvació exterior i interior.⁸

Tot l'Èxode: les plagues, el pas del mar Roig, el mannà, etc. (Sl 78 [77] 1ss.) són un símbol de com es vertebra un poble, i de com aquest esdevé poble de Déu.

Els signes dels orígens (les tres grans aliances: Adam, Noè i Abraham) han de mantenir-se presents en la memòria col·lectiva del poble. Aquesta memòria es remunta fins a la creació del món relatada des la perspectiva sacerdotal i del culte que interpreta els elements més significatius de la història com a signes divins de constant actualitat.⁹

Déu que va realitzar les meravelles de l'Èxode és el mateix que va crear l'univers (Sl 136 [135]). La creació és la primera part de l'obra salvífica de Déu. Les obres successives són efectes i plenitud de la creació inicial. El Deuterolsaies és el primer

7. Senyals de guerrers: Jos 2,18; Jt 20,38; senyal litúrgic: 1Ma 4,40.

8. Per alliberar el poble: Ex 3,20; renovant l'Aliança: Ex 34,10.

9. La pau, com a signe del regnat de Déu: Gn 9, 12-13; la circumcisió com a signe del regnat de Déu: Gn 17,10; Jr 4,4; 1Co 7,19; Col 2,11; el descans com a signe del regnat de Déu: Ex 31,16.

que designà la constitució del poble amb el mateix verb *bará* (Is 43,1.15 *Ara, però, el Senyor que t'ha creat, poble de Jacob, el qui t'ha format, Israel, et diu: «No tinguis por, que jo t'allibero. Jo sóc el Senyor, el vostre Sant, sóc el creador d'Israel, el vostre rei.»*) fent així evident que la història posterior del poble és una prolongació de l'acció creadora de Déu.

Els signes del cel són el constant record del Creador; divideixen el temps i marquen les festes del poble. Gn1,14 Déu digué: *«Que hi hagi a la volta del cel uns llumeners per a separar el dia de la nit i assenyalar les festivitats, els dies i els anys»*. Els signes atmosfèrics preveuen per endavant la realitat que està venint: *Quan veieu pujar un núvol cap a ponent, dieu tot seguit: «Ve pluja», i la pluja arriba. I quan bufa el vent de migjorn, dieu: «Farà calor», i en fa.* (Lc 12,54-55)

Després de l'èxode, la presència de signes, quan és convenient, continua associada a personatges rellevants: Elies, Eliseu o Isaïes entre altres. També pot haver-hi falsos profetes Jr 23,26 *Fins quan? És que aquests profetes pretenen d'anunciar la mentida i dir tan sols allò que els passa pel cap?* El veritable profeta no fa signes de demostració sinó de salvació. Cal distingir entre els falsos i els veritables confrontant-los amb la paraula divina malgrat facin o no signes prodigiosos.¹⁰

Les accions simbòliques dels profetes també són senyals. Els fills d'Osees per exemple són un senyal per al poble perquè el seu origen i els seus noms simbòlics contenen una paraula anunciadora de certs esdeveniments guiats per Déu. O el cas del fill d'Acas com a signe salvífic per al poble (Is 7,10-17). Isaïes anuncia un signe etern i indestructible que respondrà a

10. Dt 13,2-6

l'eficàcia de la seva paraula, (Is 55,10-11), il·luminarà la conversió de l'home als plans de Déu i esdevindrà com un èxode nou que retorna de l'exili.¹¹

Aquests signes donaren origen a la consciència col·lectiva del poble. El seu record, durant els temps difícils de penúria i d'opressió, mantenia el desig de veure un dia, fins i tot els signes més grans que realitzaria el nou Moisès, signes que estaven per venir i que en arribar manifestarien la reialesa de Déu i donarien ple compliment a la sobirania del poble. L'aparició de Joan Baptista anunciant el Messies entre el poble, encén vivament de nou aquesta esperança. A ella s'adhereixen principalment els qui són oberts de cor a la vista dels favors i dels prodigis fets en bé dels homes que realitzen les paraules i les obres de Jesús (Sl 107 [106]).

3.- El Fill de Déu en el temps

La disposició providencial dels signes dels temps es trobava amagada primer en el secret del designi del Pare (Rm 16,25; Ef 3,9); després en la irrupció en la història, i en ella es desenvolupa sota el signe paradoxal del Fill crucificat i ressuscitat (1Pe 1,19-21).

L'Esperit Sant i els signes dels temps.

Catequesis del papa Joan Pau II

23 de setembre de 1998 – L'Osservatore Romano

El signe de Jesús constitueix l'anticipació de la consumació darrera, és allò que estava en el pla de Déu des de la creació. La història passada, la present i la futura es rellegiran a partir

11. Is 43, 16-20

d'ell. Perquè, com diu el P. Ladaria: «Atès que per definició la creació afecta a tot el món i a tota la història, també la salvació, si a ella apunta la creació mateixa, haurà de tenir una dimensió, almenys en principi, universal».¹²

Així doncs, el món, en la mesura que sigui fidel a les exigències del seu desenvolupament immanent, està caminant vers la recapitulació de tot en Crist, i consegüentment hauran de ser perceptibles en ell certs signes de salvació, de presència del regnat de Déu, que haurem d'anomenar «signes dels temps»¹³

L'economia de la revelació es realitza amb fets i amb paraules íntimament connexos entre ells, de manera que les obres acomplertes per Déu en la història de la salvació manifesten i confirmen la doctrina i les realitats significades per les paraules, i les paraules proclamen les obres i il·luminen el disseny diví que contenen. (DV 2)

En tot l'espai de la història humana Déu es manifesta per mitjà dels esdeveniments. El P. Karl Rahner, a *Historia del Mundo e Historia de la Salvación (Escritos de Teología, t. 5, Madrid, 1964, pp. 125-127)* afirma: «Déu per mitjà de la seva paraula, que és un element constitutiu de la història particular de la salvació, ha interpretat en el seu caràcter de salvació i de perdició un fragment molt determinat de la història profana —que si no seria ambigua— diferenciant-lo així de la resta de la història i convertint-lo en història explícita de la salvació. Consegüentment, Déu deixa sense interpretar grans espais de la història profana, si bé posa a disposició de

12. LUIS F. LADARIA. *Antropología Teológica*, Roma –Madrid 1983, p. 31.

13. LUIS GONZÁLEZ CARVAJAL, *Los signos de los tiempos*, Santander: Sal Terrae, 1987, p. 35.

l'audàcia creient i esperançada de l'home, que existeix històricament, regles d'interpretació».

La història particular de la salvació ens ensenya que els signes obrats per Déu no van obtenir del poble una fe incondicional com era d'esperar, els signes no es van comprendre col·lectivament, com a poble, fins que no es van consignar en la seva memòria oral del culte i de la tradició. L'exemple de les controvèrsies entre Moisès i el poble al llarg de tot l'èxode en són un bon exemple.

Els signes dels temps varen ser el gran escull per l'Israel contemporani del Messies. Si com deia Jesús la fi dels temps no solament estava a prop, sinó que també ja havia començat amb la nova època de la salvació, és lògic que els jueus reclamessin signes semblants als del passat. Jesús amb la multiplicació dels pans, amb les guaricions i el seu caminar sobre les aigües havia manifestat amb superioritat a tots els altres profetes els signes que acreditaven la seva procedència divina. La malícia dels incrèduls que atribuïa als dimonis el poder de Jesús no obtingué cap senyal del cel (Mc 3,6b; 3,22).

L'exemple de la interpretació meteorològica, segons els escassos coneixements científics de l'època, dóna a entendre que preval la lògica d'aquella previsibilitat que és fruit de l'experiència del passat i de l'atenció al present. Es diu popularment encara a les nostres latituds: «Cel rogent: pluja o vent», no diem pas: «Cel rogent: neu i boira», perquè sabem per experiència que la pluja i el vent la majoria de vegades vénen precedits per un capvespre de cel vermellós. Així doncs, coneixent l'Esclitura com la coneixien els Mestres de la Llei i els fariseus, haurien d'haver sabut interpretar els grans signes de Jesús semblants en el fons als de l'Èxode i als dels profetes, signes consignats per l'evangelista en narrar la multiplicació